

dominated in historiography for a long time and the majority of scientists studied the history of theatre in the art aspect. The analysis showed incompeteness of the topic in science literature.

Keywords: *theatre, historiography, national cultural renaissance, professional troupe, amateur theatre group.*

УДК 001.81+“71”:061.24:63(477)(091)

Т. Р. Грищенко

СТАНОВЛЕННЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВЧЕНОГО КОМІТЕТУ УКРАЇНИ: ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД

Представлено результати історіографічного аналізу становлення та діяльності Сільськогосподарського вченого (наукового) комітету України. Розроблено основні історіографічні етапи. Розглянуто період 1918-1990 рр. Виявлено, що в сукупності зазначені в науковому дослідженні групи джерел формують великий і різноманітний обсяг документального підґрунтя вивчення проблеми. Їх комплексне використання дає можливість показати значення концептуальних засад духовної спадщини вчених у контексті розвитку аграрної науки та сільськогосподарської дослідної справи.

Ключові слова: *Сільськогосподарський вчений (науковий) комітет України, сільськогосподарська дослідна справа, аграрна наука, історія, історіографія, періодика.*

Сільськогосподарська дослідна справа як організація цього рідч відзначає 130-річчя свого формалізованого існування [1, с. 26]. Знаковим явищем в історії вітчизняного галузевого дослідництва протягом 1918–1927 рр. була одна з його науково-організаційних структур – Сільськогосподарський вчений (науковий) комітет України (СГВКУ, з 1923 р. – СГНКУ), заснований 30 листопада 1918 р. у Києві [2].

Слід зазначити, що науково-організаційні засади становлення та діяльності СГВКУ залишаються недостатньо вивченими. У процесі дослідження проаналізовано широке коло наукових праць з цього питання. Як наслідок, історіографію було умовно поділено на три етапи: 1918–1930 рр., 1930–1990 рр., 1990 – до сьогодні, які принципово відрізняються підходами, ідеологічним наповненням, положеннями і висновками відповідно до політичної кон'юнктури певного історичного періоду.

Розглядаючи предмет нашого дослідження на першому етапі (1918–1930), основну увагу було приділено витокам його вивчення. Уперше діяльність СГВКУ почала висвітлюватися на сторінках періодичних сільськогосподарських видань у 20-х рр. минулого століття: «Труди Сільсько-Господарського Вченого Комітету України», «Сельско-хозяйственное Опытное Дело», «Вісник Сільсько-Господарської Науки», «Молодий дослідник» та ін.

Першу згадку про СГВКУ знайдено у № 2 за 1918 р. «Вісника Народного Міністерства земельних справ» у науковій публікації професора О. Янати «Програма найближчої діяльності Ботанічної секції Відділу Міністерства земельних справ» [3]. У томі 1 «Трудів Сільсько-Господарського Вченого Комітету України», датованому 1920 р., з'явилася «Коротке справоздання про діяльність Сільсько-Господарського Вченого Комітету України за 1919 р.» складене професором О. Янатою [4]. Подана інформація також була видана окремою брошурою за подібною назвою [5]. У першому випуску за 1921 р. «Вісника природознавства» наведено стисло інформацію О. Янати про СГНКУ [6].

Наступного року було опубліковано низку наукових статей, що висвітлюють діяльність СГВКУ. Зокрема, у виданні «Сельско-хозяйственное Опытное Дело» вміщено інформацію про проведені Комітетом дослідні роботи з сільськогосподарського районування України. За для їхнього втілення було укладено угоду між СГНКУ і Всеукраїнським бюро з дослідної справи при Наркомземі УСРР щодо розмежування сфер діяльності з дослідницької і дослідної роботи [7]. Другий випуск першого тому «Вісника Сільсько-Господарської Науки» за 1922 р. містить відомості О. Янати про діяльність Комітету [8] і його бюро [9], про організацію школи вчених-садоводів від Бюро садових рослин Ботанічної секції СГНКУ [10]. Про участь СГНКУ у II Всеукраїнському агрономічному з'їзді висвітлено у третьому випуску першого тому «Вісника Сільсько-Господарської Науки» (1922) [11]. У частині 3–4 журналу «Сільський Господар» за 1922 р. також йдеться про СГНКУ [12].

За результатами проведеного історико-наукового аналізу розквітом у діяльності СГВКУ можна вважати 1923 рік. У цей час всі секції та бюро Комітету виконували значну кількість наукових робіт, що стосувалися різних галузей сільського господарства. Про це свідчить низка публікацій у часописі «Вісник Сільсько-Господарської Науки» – офіційному періодичному друкованому органі СГВКУ, присвячених підготовці Комітету до участі у Всеросійській сільськогосподарській виставці, що відбулася у Москві в серпні 1923 р. [13–17]. Про роботу самого заходу зазначається в інших матеріалах [18–20]. Підсумки участі Комітету в цій виставці наведено у четвертому номері журналу «Сельско-хозяйственное Опытное Дело» (1923) [21] та в розгорнутій статті «Діяльність Виставочного комітету при Сільсько-Господарському Науковому Комітеті України (16/XII 1922 – 3/XI 1923 р.)» у частині 3–4 «Вісника Сільсько-Господарської Науки» за 1924 р. [22]. Крім того, в 1923 р. на сторінках «Вісника Сільсько-Господарської Науки» як офіційне повідомлення було надруковано анкету для обстеження сільськогосподарських наукових установ і наукової сільськогосподарської діяльності в Україні, яку розробив Виставочний комітет при підготовці СГНКУ до участі у вищезгаданому заході [23].

У № 3 журналу «Сельско-хозяйственное Опытное Дело» за 1923 р. надруковано «Положення про управління і ведення сільськогосподарської дослідної справи в УСРР», де у § 2 зазначено: «... дослідна робота неекспериментального характеру, що проводиться у всеукраїнському масштабі, зосереджується у Сільсько-Господарському Науковому Комітеті НКЗ УСРР» [24]. У частині 1–2 «Вістника Сільсько-Господарської Науки» за 1923 р. розміщено перелік установ, підпорядкованих СГНКУ, із зазначенням їх адрес та керівного складу [25].

Упродовж березня 1923 – лютого 1924 р. СГНКУ проводили Селекційно-насіненні курси у Києві, про що повідомлялося у випуску 1–2 другого тому «Вістника Сільсько-Господарської Науки» [26]. Результати своєї роботи з цього приводу Комітет регулярно викладав на сторінках вищезазначеного часопису [27–30]. Слід зауважити, що завдяки цим курсам галузеве дослідництво поповнилося новими фахівцями-селекціонерами. На початку 1924 р. журнал «Молодий Дослідник» розмістив інформацію про підведення підсумків проведених селекційно-насіненних курсів [31].

Слід відмітити ґрунтовну статтю професора О. Янати про діяльність СГНКУ за п'ятиріччя, що побачила світ у 1923 р. у чотирьох номерах журналу «Література. Наука. Мистецтво» (№ 2–5), який виходив додатком до газети «Вісті ВУЦВК» [32]. Зазначимо, що у випуску 3–4 третього тому «Вістника Сільсько-Господарської Науки» за 1924 р. знайдена і рецензія К. Дубняка на цю роботу [33].

У № 1–4 третього тому «Вістника Сільсько-Господарської Науки» за 1924 р. вміщено статут СГНКУ, ухвалений 6 липня 1923 р. Пленумом Комітету та затверджений 9 серпня 1923 р. Колегією Наркомзему [34]. Крім того, подано стислий план діяльності СГНКУ на 1924 р. [35] «Коротке справоздання про діяльність Сільсько-Господарського Наукового Комітету України за 1923/1924 операційний рік» також розміщено на сторінках вищезазначеного часопису в частинах 7–9 за 1924 р. [36]

У науково-агрономічному та громадсько-професійному журналі Українського центрального та Харківського окружного бюро агрономічної секції профспілки сільськогосподарських та лісових робітників СРСР – «Український Агроном» у 1925 р. надруковано декілька публікацій про діяльність СГНКУ. У першу чергу, слід виділити матеріал про планове дослідження культурної флори України [37]. Про стан вітчизняної сільськогосподарської науки та місце в ній СГНКУ висвітлює професор О. Яната у статті «Час заснувати Українську Академію Наук сільськогосподарських», основні тези якої вчений оприлюднив на засіданні спеціальної комісії Укрнауки 23 листопада 1925 р. [38]. Зазначимо, що у № 10 «Бюлетеню Організаційного Комітету З'їзду в справі дослідження продукційних сил та народного господарства України» розміщено статтю цього ж автора: «Сільсько-Господарський Науковий Комітет України й організація сільськогосподарської науки» [39].

Про діяльність Землевпорядної секції СГНКУ щодо проведення авіа-фото досліджень йдеться у статті Д. Рудіна «К вопросу о применении ави-фото съёмок при землеустройстве», опублікованій у № 1 часопису «Вістник Народнього Комісаріату Земельних Справ» за 1926 р. [40]. На сторінках цього видання за березень 1926 р. зазначені деякі ухвали про діяльність СГНКУ на Колегії НКЗС УСРР [41].

Принагідно зауважимо, що в 1927 р. в СГНКУ відбулася реорганізація. Як наслідок, у січні 1928 р. на його основі було створено Науково-консультаційну раду при НКЗС УСРР [42]. Незакінчені роботи секцій і бюро Комітету було передано до інститутів, установ та науково-дослідних кафедр відповідних напрямів дослідження галузі.

На жаль, наступні роки характеризуються нечисленними згадками про СГНКУ. Хоча, у статті Б. Паншина «Радянська Сільсько-Господарська Наука за десять років», опублікованій у № 1 журналу «Вістника Сільсько-Господарської Науки та Досвідної Справи», висвітлено здобутки галузевого дослідництва у боротьбі з бур'янами і зазначено про значний доробок професора О. Яната в межах його діяльності у СГНКУ [43, с. 22-23]. Також особливу увагу автор надає теоретичним питанням щодо принципів сільськогосподарського районування, якими СГНКУ займався багато років. На його думку, ця робота припинилася саме після ліквідації Комітету, але було чимало напрацювань, «... що дозволяє розбити Україну на низку досить чітко обрисованих природно-історичних областей (роб. Махова, Шарлемана, Фоміна, Янати, Рожественського)» [43, с. 25]. У статті М. Ветухова «До характеристики расового складу сільськогосподарських тварин на Україні й географічного поширення рас» висвітлено відомості про районування ботанічно-географічного характеру, яким займався СГНКУ. Складена геоботанічна карта використовувалася при розподілі худоби у районах за природними умовами. Для такої роботи потрібна була опрацьована й геоботанічна карта комісії зі складання покажчика «Флора України» [44].

У статті професора Г. Махова «Нарис ґрунтів району тютюництва України», розміщеній у № 2 «Вістника Сільсько-Господарської Науки та Досвідної Справи» за 1928 р., знаходимо інформацію про Комітет. У ній автор зауважує, що обстеження ґрунтів тютюнових плантацій і ґрунтового покриву всього району тютюництва було розпочато під його керівництвом у червні 1926 р. відповідно до затвердженого секцією ґрунтознавства СГНКУ і Махортрестом плану робіт [45].

Здійснений аналіз наукових праць за 1930–1990 рр. засвідчив відсутність жодних відомостей про діяльність СГНКУ. Лише в 1976 р. про існування Комітету згадала діаспора. Так, в «Енциклопедії українознавства» В. Кубійовича зазначається, що «... Сільсько-Господарський Науковий Комітет України, осередок с.-г. науки на Україні у 1920-их рр., ... постав 1918 у Києві на базі с.-г. відділу Мін-ва Зем. Справ УНР... ... Наук. праця велася в секціях (рільництва, ґрунтознавства, ботан., тваринництва, меліорації, метеорології, економіки сіль. госп-ва, охорони природи та ін.)» [46]. У виданні також відмічалось, що СГНКУ об'єднував майже всіх дослідників сільського господарства України та споріднених з ним наук: агрономів Олександра та Олексія Філіповських, ґрунтознавців В. Крокоса, О. Соколовського, геологів В. Різниченка, П. Тутковського, Ф. Полонського, ботаніка Є. Вотчала, ентомолога І. Щоголіва, зоолога М. Шарлеманя,

метеорологів і кліматологів М. Данилевського, В. Огієвського, Б. Срезневського, гідролога Є. Опокова та ін. За відомостями цього видання, у 1928 р. інституцію ліквідували нібито як «націоналістичну» установу, а чимало її працівників згодом репресували. За словами автора статті, відтоді в СРСР існування СГНКУ замовчується. Однак слід відмітити, що у результаті проведеного нами історико-наукового та порівняльного аналізу вдалося встановити, що в цій статті є чимало інформації, що суперечить істині в подіях, датах і фактах.

Отже, протягом 1918–1930 рр., суспільно-політичні процеси і явища, в контексті яких відбувалися становлення й функціонування СГВКУ – науково-організаційної структури управління аграрним дослідництвом, знайшли достатньо об'єктивне відображення у напрацюваннях дослідників Комітету, представників партійно-державної номенклатури, стосовно яких є підстави стверджувати, що вони не були обтяжені офіційними ідеологічними нашаруваннями пізніших часів. Відтак, науковий доробок тих років можна використовувати як історіографічне джерело і джерельну базу дослідження. Щодо предмета дослідження у період 1930–1990 рр., зауважимо, що він був малопродуктивним для об'єктивного висвітлення вітчизняної аграрної історії. Слід зазначити, що з початком масової колективізації кількість праць, присвячених висвітленню діяльності СГВКУ, значно скоротилася. Однією з причин цього була ліквідація Комітету як начебто «націоналістичної» установи. Іншою – репресії його членів. Під ідеологічним тиском вчені були змушені вивчати та пропагувати результати колективізації, історію колгоспно-радгоспного будівництва. При цьому вони замовчували, фальсифікували прорахунки, помилки, злочини, допущені вищими владними структурами, радянською владою, комуністичною партією.

Підсумовуючи, варто відмітити, що проведений історіографічний аналіз становлення та діяльності Сільськогосподарського вченого (наукового) комітету України як громадського об'єднання вчених, педагогів та організаторів науки є актуальним з огляду на масштабність і різноплановість його внеску. У результаті було виявлено, що в сукупності зазначені в науковому дослідженні групи джерел формують великий і різноманітний обсяг документального підґрунтя досліджуваної проблеми. Їх комплексне використання дає можливість показати значення концептуальних засад духовної спадщини вчених у контексті розвитку аграрної науки та сільськогосподарської дослідної справи у знаковий рік для галузевого дослідництва.

Джерела та література

1. Вергунов В. А. Організаційний поступ сільськогосподарської дослідної справи в Україні (до 130-річчя створення Полтавського дослідного поля): наук. доп. / В. А. Вергунов ; НААН, ННСГБ. – К. : ФОРМ Корзун Д. Ю., 2014. – 28 с.
2. Наказ Міністерства земельних справ 1 листопада 1918 р. Ч. 162. – Центральный державный архив вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф. 1061, оп. 1, спр. 32, арк. 202.
3. Яната О. А. Програма найближчої діяльності Ботанічної секції Відділу Міністерства земельних Справ / О. А. Яната // Вісник Народного Міністерства земельних справ. – 1918. – № 2. – С. 24–28.
4. Яната О. Коротке справоздання про діяльність Сільсько-Господарського Вченого Комітету України за 1919 р. / О. Яната // Труды Сільсько-Господарського Вченого Комітету України. – 1920. – Т. 1. – С. 3–16.
5. Яната О. А. Коротке справоздання про діяльність С.-Г. Наукового комітету України за 1919 р. / О. А. Яната. – К., 1920. – 16 с.
6. Яната О. А. Сільсько-Господарський Науковий Комітет України / О. А. Яната // Вісник Природознавства. – 1921. – Вип. 1. – С. 58–59.
7. Исследовательские работы в целях точного с.-х. районирования Украины // Сельско-хозяйственное Опытное Дело. – 1922. – № 1. – С. 85.
8. Яната О. А. До організації с.-г. наукової праці: [Про діяльність СГНКУ] / Олександр Алоїзович Яната // Вісник Сільсько-Господарської Науки. – 1922. – Т. 1, вип. 2. – С. 49–52.
9. Яната О. А. Бюро С.-Г. Наукового Комітету при Наркомземі / Олександр Алоїзович Яната // Вісник Сільсько-Господарської Науки. – 1922. – Т. 1, вип. 2. – С. 93.
10. До установ, зацікавлених у розвитку декоративного садівництва (Від Бюро садових рослин Ботанічної Секції С.-Г. Наукового Комітету) : [Про організацію школи вчених – садоводів] / О. Яната, О. Лоначевський-Петруняк, С. Постригань // Вісник Сільсько-Господарської Науки. – 1922. – Т. 1, вип. 2. – С. 75–76.
11. Яната О. А. Участь С.-Г. Наукового Комітету в II Всеукраїнському Агрономічному з'їзді / О. А. Яната // Вісник Сільсько-Господарської Науки. – 1922. – Т. 1, вип. 3. – С. 107–110.
12. Яната О. А. Сільсько-Господарський науковий комітет України / О. А. Яната // Сільський Господар. – 1922. – ч. 3-4. – С. 56–59.
13. План та кошторис участі Сільськогосподарського Наукового Комітету України на Всесоюзній С.-Г. Виставці в серпні – жовтні 1923 р. в Москві / О. Яната, Х. Юрків, Л. Савченко // Вісник Сільсько-Господарської науки. – 1924. – Т. 3, вип. 3–4. – С. 40–55.
14. Пояснююча записка [до робочого плану й обрахунку участі Сільськогосподарського Наукового Комітету України на Всесоюзній С.-Г. Виставці по відділу сільськогосподарського народного побуту України] / О. Яната // Вісник Сільсько-Господарської Науки. – 1924. – Т. 3, вип. 3–4. – С. 71–72.
15. Робочий план і обрахунок участі Сільсько-Господарського Наукового Комітету України на Всесоюзній с.-г. виставці у Москві по відділу с.-г. побуту / О. Яната, Х. Юрків, Л. Савченко // Вісник Сільсько-Господарської Науки. – 1924. – Т. 3, вип. 3–4. – С. 70–71.
16. Пояснююча записка до наукового плану й обрахунку участі Сільськогосподарського Наукового Комітету України на Всесоюзній С.-Г. Виставці по відділу природи України / О. Яната, Х. Юрків, Л. Савченко // Вісник Сільсько-Господарської Науки. – 1924. – Т. 3, вип. 3–4. – С. 66–69.
17. Робоча програма та обрахунок Сільсько-Господарського Наукового Комітету України по відділу природи України на Всесоюзній с.-г. Виставці у Москві в серпні – жовтня 1923 року / О. Яната, Х. Юрків, Л. Савченко // Вісник Сільсько-Господарської Науки. – 1924. – Т. 3, вип. 3–4. – С. 59–66.
18. Юрків Х. Виставочний Комітет при С.-Г. Науковому Комітеті України / Х. Юрків // Вісник Сільсько-Господарської Науки. – 1923. – ч. 1–2. – С. 54–56.

19. Савченко Л. Виставочний Комітет при С.-Г. Науковому Комітеті / Л. Савченко // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – 1923. – Ч. 3–4. – С. 137.
20. Савченко Л. Виставочний Комітет при С.-Г. Науковому Комітеті / Л. Савченко // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – 1923. – Ч. 8–12. – С. 302–303.
21. Участие Украины и украинских опытных учреждений во Всесоюзной с.-х. выставке // Сельскохозяйственное Опытное Дело. – 1923. – № 4. – С. 202.
22. Діяльність Виставочного комітету при Сільсько-Господарському Науковому Комітеті України (16/XII 1922 – 3/XI 1923 р.) // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – 1924. – Ч. 3-4. – С. 34–40.
23. Офіційні повідомлення : Сільсько-Господарський Науковий Комітет України : Виставочний Комітет : Анкета № 1 для обслідування с.-г. наукових установ і наукової с.-г. діяльності на Україні / О. Яната, Л. Савченко // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – 1923. – Т. 2, вип. 3–4. – С. 156–157.
24. Положение об управлении и ведении сельскохозяйственным опытом делом в У.С.С.Р. // Сельскохозяйственное опытное дело. – 1923. – № 3. – С. 183.
25. Список установ Сільсько-Господарського Наукового Комітету з адресами їх та керівничим персоналом // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – К., 1923. – Ч. 1–2. – С. 68–70.
26. Від Дирекції Селекційно-Насінньових Курсів у Києві при С.-Г. Науковому Комітеті : (До всіх Губ. Окраземуправлінь, с.-г. інститутів, технікумів і профшкіл, Губ. і Райсельсоюзів с.-г. досвідних та селекційних станцій та інших установ) / О. Яната, С. Потригань // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – 1923. – Т. II, вип. 1–2. – С. 318–319.
27. С. П. Селекційно-Насіннєві Курси в Києві / С. П. // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – К., 1923. – Ч. 1–2. – С. 62–63.
28. Постригань С. Селекційно-насіньові курси в Києві / С. Постригань // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – К., 1923. – Ч. 5–7. – С. 206–207.
29. Селекційно-насіньові курси НКЗС при СГНКУ // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – К., 1923. – Ч. 8–12. – С. 304.
30. Яната О., Постригань С. Від дирекції Селекційно-насіньових курсів у Києві при С.-Г. Науковому Комітеті: До всіх Губ. і Окраземуправлінь, с.-г. Інститутів, технікумів і профшкіл, Губ. і Райсельсоюзів с.-г. досвідних та селекційних станцій та ін. установ // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – К., 1923. – Ч. 8–12. – С. 318–319.
31. С. П. Селекційно-Насінньові Курси у Києві // Молодий Дослідник. – Х., 1924. – Ч. 1 (січень–лютий). – С. 32.
32. Яната О. А. Сільський-Господарський Науковий Комітет України / О. А. Яната // Література. Наука. Мистецтво : дод. до «Вістей ВУЦВК». – Х., 1923. – 14 жовт., № 2; 21 жовт., № 3; 28 жовт., № 4; 4 лист., № 5.
33. Дубняк К. Наукові установи // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – 1924. – Т. III, вип. 3–4. – С. 73–74. – Рец. на ст. : О. А. Янати Сільський-Господарський Науковий Комітет України / О. А. Яната // Література. Наука. Мистецтво : дод. до «Вістей ВУЦВК». – Х., 1923. – 14 жовт., № 2; 21 жовт., № 3; 28 жовт., № 4; 4 лист., № 5.
34. Статут Сільсько-Господарського Наукового Комітету України // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – 1924. – Т. III, № 1-4. – С. 77–84.
35. Короткий план діяльності Сільсько-Господарського Наукового Комітету України в 1924 році (Ухвалений Пленумом С.-Г. Н.К.У. 29 груд. 1923 р.) / І. Щоголів, О. Яната // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – 1924. – Т. III, № 1–4. – С. 26–39.
36. Яната О. Коротке справоздання про діяльність Сільсько-Господарського Наукового Комітету України за 1923/1924 операційний рік / О. Яната, Я. Петренко // Вістник Сільсько-Господарської Науки. – 1924. – Ч. 7–9. – С. 1–31.
37. Кузьменко А. Планове вивчення культурної флори України / А. Кузьменко // Український Агроном. – 1925. – № 1-2 (листопад – грудень). – С. 50–52.
38. Яната О. Час заснувати Українську Академію Наук сільськогосподарських / О. Яната // Український агроном. – 1925. – № 1–2 (листопад – грудень). – С. 45–49.
39. Яната О. Сільсько-Господарський Науковий Комітет України й організація с.-г. науки / О. Яната // Бюлетень Організація Комітету З'їзду в справі дослідж. продукц. сил та нар. госп-ва України. – 1925. – № 10. – С. 16.
40. Рудин Д. К вопросу о применении авиа-фото съеомок при землеустройстве // Вістник Народ. Комісаріяту Земел. Справ. – Х., 1926. – № 1–2. – С. 20–27.
41. В колегії НКЗС // Вістник Народ. Комісаріяту Земел. Справ. – Х., 1926. – № 5–6 (березень). – С. 52.
42. Петренко Н. Утворення Науково-Консультаційної Ради / Н. Петренко // Вістник Сільсько-Господарської Науки та Досвідної Справи / Наркомземсправ. – Х., 1928. – Т. 5, № 2. – С. 135–137.
43. Паншин Б. Радянська Сільсько-Господарська Наука за десять років / Б. Паншин // Вістник Сільсько-Господарської Науки та Досвідної Справи / Наркомземсправ. – Х., 1928. – Т. 5, № 1. – С. 22–25.
44. Ветухов М. До характеристики расового складу с.-г. тварин на Україні й географічного поширення рас / М. Ветухов // Вістник Сільсько-Господарської Науки та Досвідної Справи / Наркомземсправ. – Х., 1928. – Т. 5, № 3. – С. 128–129.
45. Махов Г. Г. Нарис ґрунтів району тютюнництва України / Г. Г. Махов // Вістник Сільсько-Господарської Науки та Досвідної Справи / Наркомземсправ. – Х., 1928. – Т. 5, № 2. – С. 78.
46. Р. М. Сільсько-Господарський Науковий Комітет України // Енциклопедія українознавства : Словник. частина / Наук. тов-во ім. Т. Шевченка; Гол. ред. В. Кубійович. – Париж; Нью-Йорк : Молоде життя, 1976. – Т. 8. – С. 2837.

Грищенко Т. Р. Становление и деятельность Сельскохозяйственного ученого комитета Украины: историографический обзор.

Представлены результаты историографического анализа становления и деятельности Сельскохозяйственного ученого (научного) комитета Украины. Разработаны основные историографические этапы. Рассмотрен период 1918–1990 гг. Выявлено, что в совокупности указанные в научном исследовании группы источников формируют большой и разнообразный объем документальной основы для изучения проблемы. Их комплексное использование позволяет показать значение концептуальных основ духовного наследия ученых в контексте развития аграрной науки и сельскохозяйственного опытного дела.

Ключевые слова: Сельскохозяйственный ученый (научный) комитет Украины, сельскохозяйственное опытное дело, аграрная наука, история, историография, периодика.

Grishchenko T. R. Formation and activities of agricultural scientific committee of Ukraine: historiographical review.

The results of historiographical analysis of the formation and activities of Agricultural Scientific Committee of Ukraine are presented. Major historiographical stages are developed. The period 1918–1990 years is under

review. It's revealed that all sources, listed in the scientific study, formed a large and diverse amount of documentary basis to revise the problem. Their complex usage enables to show the importance of the conceptual principles of the spiritual heritage of scientists in the context of agrarian science and agricultural research deed.

Keywords: *Agricultural Scientific Committee of Ukraine, agricultural research deed, agrarian science, history, historiography, periodicals.*

УДК 930,1“192/195”(477+497,11)

О. В. Скороход

РАДЯНЬСЬКА НАУКА 20-х – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ 50-х рр. ПРО УКРАЇНСЬКО-СЕРБЬСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ XVIII – ПОЧАТКУ XX ст.

У статті зроблено спробу охарактеризувати погляд радянської науки перших десятиліть її існування на історію українсько-сербських взаємин XVIII – початку XX ст. Показано як поступове насадження радянської ідеології у царину історії вплинуло на розвиток славістичних студій та, зокрема, історії відносин українців і сербів. В результаті дослідження з'ясовано, що радянськими вченими розроблялась історія сербської колонізації, в той час як історія культурних та громадських контактів двох народів залишилась на узбіччі історіографічного процесу.

Ключові слова: *міжнародні відносини, українці, серби, історіографія, радянська наука, славістика*

В умовах сьогодення особливої ваги набуває вивчення історії міжнародних відносин. Належність сербів та українців до православного й слов'янського світів, схожість їх історичних доль спонукають дослідників звертати свої погляди на контакти цих двох народів. Розвиток взаємовідносин між українським і сербським народами у формі державно-політичних зв'язків був практично неможливим чи принаймні значно ускладненим через відсутність державності протягом століть, тож здійснювався переважно у формі культурного та конфесійного спілкування. Науковий інтерес до історії українсько-сербських зв'язків зародився ще у XIX ст. і не припиняється до наших днів. Однак питання наскільки розроблено є дана тема, які її аспекти залишились поза фокусом історичної науки, як змінювались погляди науковців на проблему у відповідності до існуючих в той чи інший час парадигм у науці, залишаються відкритими та актуальними для дослідження. Метою даної статті є, бодай частково, дати відповіді на вищевказані питання, охарактеризувавши погляд радянської науки 20-х – першої половини 50-х рр. на українсько-сербські зв'язки XVIII – початку XX ст.

Період перших радянських десятиріч позначений складними процесами становлення партійного впливу на науку, впровадження культу особи Й. Сталіна в усі сфери суспільного життя, у тому числі й в історично-пошукову. Характеристику означеного етапу в історіографії подано у навчальному посібнику О. В. Бобіни [1], становлення історичної науки радянського зразка та її основні тематичні спрямування ґрунтовно проаналізовано у курсі лекцій за авторством В. П. Коцура, А. П. Коцура [2]. Ставлення тогочасного історіописання до висвітлення проблем окремих націй докладно розкрито у монографії О. О. Рафальського [3]. А. Н. Горяїнов детально висвітлює хід славістичних досліджень у 20-30-х рр. [4], М. Ю. Досталь – наприкінці 30-х – у другій половині 1940-х рр. [5]. Темою Югославії та її народів у історичних працях співробітників Харківського університету радянських часів перейнявся В. А. Гряник [6]. Перераховані роботи дають загальну картину розвитку історико-славістичних знань періоду 20-х – першої половини 50-х рр., однак оминають питання історії українсько-сербських зв'язків.

У 1920-х рр. в Україні остаточно установилась радянська влада. Незважаючи на важкі умови і дякуючи відносній політичній свободі, яку надавала нова економічна політика, українські історики продовжували плідну працю [1, с.8]. Нове життя отримала робота Д. І. Багалія “Заселення південної України (Запорозжжя і Новоросійського краю) і перші початки її культурного розвитку” [7], перевидана українською мовою у Харкові 1920 р. У ній автор окреслює колонізацію південних районів Російської імперії, представляючи струнку, логічну схему історичного розвитку краю. При цьому Д. І. Багалій намагається враховувати географічний, історичний, політичний та етнографічний аспекти цього процесу. Для нас особливий інтерес має IV розділ, де досліджено хід та особливості сербської колонізації. Дослідник пише, що остання не задовольнила уряд і не виправдала його сподівань. Наведено також дані, що свідчать про “недешевість” цього заходу.

Осередком наукової діяльності істориків у 1920-х рр. стала Українська академія наук [1, 8]. Під її егідою 1924 р. надруковано роботу історика церкви, протоієрея, професора Київської духовної академії, редактора “Киевских Епархиальных Ведомостей” (з 1890-х рр.) Ф. В. Титова “Стара вища освіта в Київській Україні XVI – поч. XIX в.” [8]. Єдиним нагадуванням про час та умови друкування праці є зауваження А. Ю. Кримського у передмові до неї: “вона з примусового обов'язку містила в собі всякі славословія імператорському дому Романових, усяким київським мітрополитам XIX в. і взагалі тим гасителям духа, які “подвизалися” в Київській Академії XIX в.” [8, с.II]. Дійсно, праця просякнута духом прихильності до царського роду, що, однак, не впливає на її інформативну вагу. Ф. В. Тітовим проаналізовано причини зростання значення Київської Академії для міжнародних зв'язків у XVIII ст. На його думку, Академія мала утримувати “русских людей в нѣдрахъ православной церкви” [8, с.219], особливо в умовах, коли вона перестала бути осередком “русского населения” Польщі і стала центром православ'я Московської держави (після 1686 р. – Авт.). Автор пише про